

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Opetushallitus toteaa, että hallitusohjelman tavoitteena on, että jokainen opiskelija suorittaa toisen asteen tutkinnon. Olisi hyvä, että tämäntyyppiset kokonaistavoitteet näkyisivät myös VANUPO-ohjelmassa. Sinänsä ohjelmaluonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia, joskin osa niistä tarvitsee täsmentämistä. Tällä hetkellä lainsäädäntö, tukijärjestelmä ja tuen muodot sekä käsitteet eroavat eri koulutusasteilla ja -muodoissa. Opetushallitus näkee tärkeänä, että yhteistyötä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien, nuorisotyön sekä hyvinvointialueiden kanssa kehitetään ja tiivistetään, jotta sekä yhteisöllinen, ennalta ehkäisevä opiskeluhoito että yksilökohtaiset opiskeluhoitopalvelut tukisivat nuorten hyvinvointia entistä paremmin ja ehkäisisivät syrjäytymistä

Opetushallitus tukee nuorten urapolkujen turvaamista ja oppimisen edellytysten vahvistamista. Opetushallitus näkee, että laaja-alaisella ja koordinoitulla yhteistyöllä varmistetaan työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten määrän väheneminen.

Opetushallitus katsoo, että osana yhteisöllistä opiskeluhoitoa tulisi huomioida kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävä nuorisotyö. Yksilölliset opiskeluhoitopalvelut ovat myös keskeinen osa nuoren hyvinvoinnin vahvistamista ja Opetushallitus näkee tärkeänä, että näiden palveluiden saatavuus (resurssit) ja saavutettavuus (palvelut järjestettävä ensisijaisesti kouluissa ja oppilaitoksissa) varmistetaan. Tiedonkulku ja toimiva yhteistyö on tarvittaessa varmistettava lainsäädännöllisin muutoksin.

Opetushallitus tukee matalan kynnyksen harrastustoiminnan kehittämistä sekä erityistarpeisten nuorten näkökulman ja etsivän kulttuurisen nuorisotyön vahvistamista.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Opetushallitus katsoo, että nuorten mielen hyvinvoinnin tukeminen matalan kynnyksen toiminnalla on kannatettavaa. Etsivä kulttuurityö ja Ohjaamot osana yhteisöllistä opiskeluhuoltoa voivat osaltaan vahvistaa nuorten mielen hyvinvointia. Liikkumista ja liikuntaa tulee myös tukea osana yhteisöllistä opiskeluhuoltoa ja osana opetussuunnitelmien perusteita ja tutkinnon perusteita.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Opetushallitus tukee hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämistä sekä kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ennaltaehkäisemistä. Näihin teemoihin liittyvä pedagogisen osaamisen lisääminen voi olla yksi keskeisistä keinoista. Opetushallitus näkee tärkeänä myös yhteistyön Ankkuritoiminnan kanssa.

Opetushallitus näkee nuorisotyön tärkeänä osana koulujen ja oppilaitosten yhteisöllistä opiskelijahuoltoa. Nuorisotyö vahvistaa kouluissa ja oppilaitoksissa nuorten yhteisöllisyyttä sekä ehkäisee osaltaan mm. yksinäisyyttä ja kiusaamista. Opetushallitus katsoo, että tämä toiminto voisi Kori 3:n sijaan tulla esille Kori 1:ssä, jossa huomio on erityisesti kouluissa tapahtumassa hyvinvoinnin edistämisessä.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

Osiassa linjataan nuorisotyön roolista, toiminnan periaatteista, keskeisistä toimijoista sekä työn toimintaympäristöistä. Opetushallitus katsoo, että osiosta käy selkeästi esiin, että hallituskaudella panostetaan kunnallisen nuorisotyön esiin nostamiseen ja kehittämiseen. Tätä voidaan pitää perusteltuna, sillä juuri kunnilla on nuorisolain mukainen velvollisuus huolehtia nuorisotyön paikallisista edellytyksistä. VANUPO-luonnoksessa kehittämiseen soveltuvina toimenpiteinä nähdään mm. suositusten antaminen ja osaamisen vahvistamiseen tähtäävät toimet. Paikallista kehittämistyötä tuetaan lisäksi mm. nuorisotyön alueellisten koordinaattoreiden avulla.

Luonnoksessa linjataan edelleen, että nuorisotyön kehittämisen tarkoituksena on edistää mm. yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteuttamista kiinnittämällä huomiota syrjinnän ehkäisemiseen, esteettömyyden varmistamiseen, sukupuolten tasa-arvon edistämiseen sekä kulttuurisen moninaisuuden huomioimiseen. Opetushallitus pitää tämän näkökulman vahvistamista paikallisen nuorisotyön kehittämisessä erinomaisena. Samalla Opetushallitus kiinnittää huomiota siihen, että muualla luonnoksessa monet nuorten yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvät kysymykset tunnistetaan heikosti. Esimerkiksi häirintä ja ahdistelu, rakenteellinen rasismi, vihapuhe ja syrjintä ovat osa monen nuoren arkipäivää. Ne asemoivat nuoret sekä keskenään että muiden väestöryhmien kanssa eriarvoisiin asemiin. Opetushallitus korostaa, että yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon tulisi olla vahvemmassa roolissa ja läpileikkaavina teemoina myös VANUPO:n työkoreissa ja muussa toimeenpanossa.

Opetushallitus katsoo myös, että osion otsikossakin mainittu nuorisotoiminta tulisi määritellä ja sisällyttää osaksi kehittämistoimia. Nuorisotoiminta on nuorisotyön – myös kunnallisen nuorisotyön – ydintä. Erottaahan juuri nuorten oman aktiivisen toimijaroolin vahvistamisen eetos nuorisotyön

muusta nuorten kanssa tehtävästä työstä. Nyt nuorisotoimintaa ei huomioida osion otsikkoa lukuun ottamatta koko luonnoksessa.

Lisäksi Opetushallitus ehdottaa, että monialaisen työn kehittämisen rinnalla tulisi tunnistaa ja vahvistaa myös nuorisotyön paikallista verkostoitumista sekä eri nuorisotyötä tekevien organisaatioiden että eri kuntien välillä. Yhteistyö on tärkeää nuorten yhteisöihin kuulumisen sekä vapaa-aikaan liittyvien toiveiden ja tarpeiden mahdollistamiseksi etenkin pienissä kunnissa.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Opetushallituksella ei ole lausuttavaa nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymisestä.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Opetushallitus pitää kansallisia tavoitteita nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle kokonaisuutta linjakkaasti koottuna ja strategisesti eheänä kokonaisuutena. Opetushallitus katsoo, että myös kansainvälisessä osiossa olisi hyvä tuoda esiin nuorisotoiminnan roolia ja merkitystä osana nuorisotyötä ja sen kehittämistä esimerkiksi osana nuorisotyön laadun kehittäminen ja vahvistaminen -kokonaisuutta.

Konkreettisissa toimenpiderepertuaareissa Opetushallitus pitää tärkeänä Erasmus+ ja Euroopan solidaarisuusjoukot ohjelmien esiintuontia ja laaja-alaista hyödyntämistä. EU:n nuoriso-ohjelmat tarjoavat mahdollisuuksia sekä nuorille, nuorisotyöntekijöille että nuorisotyötä toteuttaville organisaatioille niin liikkuvuuksien ja strategisen kehittämistyön kuin nuorten vapaaehtoistyön ja solidaarisuushankkeidenkin avulla.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Opetushallitus tunnistaa laaja-alaisen toimenpideohjelman tarpeen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. Vaikka suurin osa nuorista Suomessa voi hyvin, nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseen voidaan vaikuttaa valtion, kuntien, hyvinvointialueiden sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien määrätietoisella yhteistyöllä. Opetushallitus katsoo, että nuorten hyvinvoinnin polarisoituminen tulee huomioida toimenpiteitä suunniteltaessa, ja ohjelmassa tulee kiinnittää huomioita eri kohderyhmien tarpeiden erilaisuuteen. Osa ohjelman toimenpiteistä on selkeästi ennaltaehkäiseviä ja osa kohdennettuja, lasten ja nuorten perustarpeisiin ja -oikeuksiin liittyviä toimia. Nämä keskenään erityyppiset toimet olisi tärkeä erottaa toisistaan.

Ohjelman tietoperusteisuus on tärkeää, ja sen tulee huomioida nuorten elinoloista eri tutkimusten kautta saatava tieto. Toiminnoille tulisi asettaa selkeät tavoitteet ja mittarit. Ohjelmassa on vain vähän määrällisiä tavoitteita, jolla voitaisiin arvioida ohjelman toimenpiteiden vaikutuksia.

Opetushallitus arvioi, että luonnoksen erityisenä vahvuutena voidaan pitää sen aiempaa selkeämpiä kansallisia nuorisotyön tukemisen linjauksia. Opetushallitus arvioi edelleen, että ohjelman nuorisopoliittisia linjauksia olisi sen sijaan monin paikoin syytä konkretisoida. Opetushallitus katsoo, että ohjelmassa on lukuisia hyviä ja kannatettavia tavoitteita, mutta konkreettiset toimenpiteet, eri toimijoiden roolit ja onnistumisen mittarit jäävät monin paikoin epäselviksi (ks. esimerkiksi ohjelman omat tavoitteet/johdanto).

Opetushallitus arvioi, että VANUPO-luonnoksessa kuvattu toimenpiderepertuaari ulottuu vain osittain yhteiskunnan eri osa-alueille, ja rajoittuu lähinnä julkisten toimijoiden väliselle yhteistyölle ja siinä tapahtuvalle monialaiselle toiminnalle. Tämä yhteistyö on sinänsä tärkeä ja relevantti näkökulma – jääväthän monet nuorten tarpeista ja hyvinvoinnin haasteista juuri eri sektoreiden välimaastoon ja niiden toimivan yhteistyön varaan.

Opetushallitus huomauttaa kuitenkin, että VANUPO:n, joka voidaan tulkita hallitusohjelman mukaiseksi ”laaja-alaiseksi toimenpideohjelmaksi nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi” – ei tulisi sivuuttaa eri hallinnonalojen ydintoimintaa. Esimerkiksi asuntopolitiikalla, työllisyyspolitiikalla, koulutuspolitiikalla tai sosiaali- ja terveystaloudella on merkittävä vaikutus nuorten hyvinvoinnin edistämässä ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä.

Opetushallitus arvioi edelleen, että vaikka ohjelman painopiste olisi monialaisessa työssä, eri sektoreille kaavailtuja politiikkatoimia olisi keskeistä koota nyt esitettyä laajemmin. Kun eri sektoreiden roolit, toiminta ja käynnissä olevat uudistukset sekä toimien taloudellinen resursointi nuorten hyvinvointiin ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen vaikuttavana toimena tunnistetaan, voidaan nuorisopoliitiikan toteutumista ja tavoitteiden saavuttamista arvioida kokonaisvaltaisesti. Opetushallitus jatkaa, että tämä luonnollisesti edellyttäisi myös nuorisopoliitiikan yhteisten tavoitteiden ja onnistumisen mittareiden tarkempaa määrittelyä.

Taipale Kati
Opetushallitus